

**За особеностите на онези разпореждания на българския законодател,
които овластяват съда да възбранява упражняването на професията на лица,
осъдени за престъпления в свръзка с професията им***

проф. д-р Никола Г. Жабински**

Анотация: Статията разглежда различните аспекти на наказанието, представляващо забрана за упражняване на професия от лица, които са допуснали нарушения при упражняването ѝ. Изчерпателно са посочени случаите в общия наказателен закон и многобройните специални закони, в които това наказание се предвижда. Обсъждат се въпросите за необходимите условия за налагането на забраната: да е извършено умишлено или небрежно (непредпазливо) деяние, с което да се нарушават изискванията за изпълнение на съответната служба.

Авторът анализира особеностите на специфичното наказание от гледна точка на наказателноправната наука: продължителност на възбраната – за определен срок или безсрочно; задължителна или факултативна. Интерес представлява посочената особеност на разглежданото наказание като последна мярка срещу извършителя, която преди това се предшества от по-леки наказания. В това отношение от значение е грижата за интереса на държавата, но и на личността, като съставна част на държавата. Разглеждат се процедурите, по които се налага възбраната и компетентните за това органи, както и дали същата следва да се определи само като наказание или и като осигурителна мярка.

Ключови думи: забрана за упражняване на професия; наказателен закон; наказание; осигурителна мярка; углавен/наказателен съд

I

Разпорежданията на българския законодател, според които на лица, извършили престъпления във връзка с професията им, може да бъде забранено упражняването на тази професия, се намират:

1. В Наказателния закон от 1896 г.¹ и

* Публикувано в ГСУЮФ, т. XXX, кн. 5 (1934/1935).

** Проф. Никола Г. Жабински е роден в гр. Кюстендил на 7 ноември 1888 г. Завършва право в Лайпциг (1907-12), с докторат (1914). Специализира публично право и социална философия във Виена (1921-24). Редовен доцент (от 1930), извънреден професор (от 1934), редовен професор и титуляр на катедрата по военно-наказателно право и военна наказателно съдопроизводство (от 1939) в Софийския университет. Декан на Юридическия факултет (1934-35). Началник на отдел "Криминална статистика" в Главна дирекция на статистиката, член-секретар на Кодификационния съвет (наказателноправна секция) при Министерство на правосъдието (1935-36).

2. В някои особени закони².

Тъй като възбраната на упражняването на професии е централният предмет на настоящото изложение, то за пълнота и яснота на последното най-напред сме длъжни

¹ Следните членове на Наказателния Закон от 1896 год. уреждат разглежданата от нас материя:

1. чл. 136, ал. 1. който гласи: „Наказанията са: ... а) главни ... б) допълнителни: 1) лишение от права; 2) ... ; 3) ...“

2. чл. 30, ал. 5 и ал. 6, който гласи: „В определени от настоящия закон случаи, виновният се лишава или може да бъде лишен чрез присъда, независимо от главното наказание, и от следните права: 1)...2)...3)...4)...5) да упражнява определени звания, изкуства, занаяти или търговия; 6) да бъде началник, възпитател и или учител в каквото и да е училище.“

3. чл. 231, който гласи: „За разврат виновният може да бъде лишен от права, изброени в чл. 30 п. п. 1, 2, 4, 5 и 6.“

4. чл. 258, който гласи: „Който причини другиму смърт по незнание на своята професия или на своите занятия или защото немарливо ги е изпълнил или не е изпълнил съществуващите за тези занятия правила, наказва се: със тъмничен затвор не по-малко от шест месеца и с глоба до двадесет и пет хиляди лева. Освен това, на виновния може да бъде забранено да упражнява званието или дейността си, а присъдата може да бъде обнародвана“.

5. чл. 260 гласи: „Който умъртви заченато, но още неродено дете, наказва се със строг тъмничен затвор до пет години... На виновния може да бъде забранено да упражнява своето звание, ако е той лекар, аптекар или баба.“

6. чл. 270, който гласи: „за телесните повреждания, определени в чл. чл. 263 и 264, причинени по непредпазливост, наказанието е: тъмничен затвор до шест месеца и глоба до пет хиляди лева. Ако ли виновният е причинил такава повреда по незнание на своята професия или на своите занятия или защото немарливо ги е изпълнил или не е изпълнил съществуващите за тези занятия правила, то наказанието е: тъмничен затвор от един месец до една година и глоба до десет хиляди лева. Във втория случай съдът може да забрани на виновния временно да упражнява своето звание или дейност и да определи да обнародва присъдата си.

7. чл. 287, който гласи: за злепоставяне, означено в случай на чл. 287, виновният може да бъде лишен от права, изброени в чл. 30 п. 5.“ А чл. 286 гласи: „Лекар или баба, които упражняват званието си и, бидейки поканени, не се притекат на помощ на болния или на родилка, без уважителни за това причини, наказват се: с тъмничен затвор до три месеца и с глоба до пет хиляди лева. Ако ли на виновния е било известно опасното положение на болния или на родилката, то наказанието е: тъмничен затвор до шест месеца и глоба до десет хиляди лева. Присъдата се обнародва.“

8. чл. 322, който гласи: „за престъпленията, означени в настоящата глава (XXIII Обсебване), виновният се лишава и от права, изброени в чл. 30, п.п. 1-4,. с изключение на чл. 320. Ако ли при това той е нарушил и някои от своите длъжности по звание, то може да му бъде и забранено да упражнява това звание.“

9. чл. 350, който гласи: „за измама виновният се лишава от права, изброени в чл. 30 п. п. 1-5.

10. чл. 375, който гласи; „за измамливо банкрутство виновният се лишава от права, изброени в чл. 30 п. п. 1-5 и 7.“

11. чл. 397, който гласи: „За всяко нарушение на предписанията, изложени в правилниците относно начина на фабрикуването, пазенето, продаването, превозването, употреблението или унищожението на взривните вещества, от което нарушение е могло да последва или е последвало взрив виновните се наказват с тъмничен затвор до шест месеца... Освен горните наказания, виновните могат да бъдат лишени и от правото да упражняват занаяти си или пък се запрети да временно или завинаги функционирането на заведението им“

и 12. Чл. 444, който гласи: „Адвокат, който с нарушение на своите длъжности служи противозаконно и на двете страни, по дело, което му е поверено в качество адвокат или пък в течението на съдбата престане или се отрече да застъпва клиента си и без позволение от последния приема да застъпва противника му, наказва се: с тъмничен затвор не по-малко от шест месеца и може да бъде лишен от право да упражнява своето звание.

Ако ли такъв адвокат е действал по сговор с противника в щета на клиента си, то наказанието е: строг тъмничен затвор до пет години или лишение от право да упражнява своето звание.“

² По-важни особени закони, които уреждат разглежданата от нас материя, са: 1) Правилник за движение на товарни и пътнически автомобили и моторни колелета от 10. XI. 1919 г.; 2) Закон за Народното Просвещение от 1924 г.; 3) Закон за Адвокатите от 1925 г.; 4. Закон за Министерството на Обществените стради, пътищата и благоустройството от 1928 г. и 5) Закон за Народното Здраве от 1929 г.

да разгледаме предпоставката на тази възбрана, т. е. поведението на онези лица, които, упражнявайки своите професии, нарушават своите особени задължения, произтичащи от последните, и, по такъв начин, създават предпоставката на възбраната.

От само себе си се разбира, какво, бидейки нарушение на задължения, поведението, което служи за предпоставка на възбраната, е противодължно, а следователно и противоположно.

Преди обаче да се занимаем с други подробности на правния характер на въпросното поведение заслужава да споменем най-важните професии, които българският законодател има предвид и от които произтичат онези задължения, за нарушението на които като необходима предпоставка на възбраната се касае. Думата е за професиите, упражнявани от следните лица:

1. техници (архитекти и инженери)³
2. шофьори⁴
3. учители⁵
4. адвокати⁶
5. лекари⁷

³ Виж следните членове от Закона на Министерството на Обществените сгради, пътищата и съобщенията:

- Чл. 49; За грешки в проекти или при изпълнението и ръководството на работите по проектите, макар и несъставени от тях... техниците на служба както и на свободна практика, отговарят и по чл. 380 ал. 1. от Наказателния закон.

Чл. 51. В случаите, предвидени в чл. 59 и 60 включително, по решение на Върховния технически съвет при Главната дирекция, виновните лица могат да бъдат лишени най-много за пет години от правото: а) да бъдат проектанти, предприемачи, ръководители; б)... г)...

Чл. 53. Лицата, имащи право на свободна техническа практика, които по един непочтен начин пречат другиму да упражнява свободна техническа практика, се наказват с глоба и с лишаване от право на практика за три години.

⁴ Вж. чл. 33 от Правилника за движение на товарни и пътнически автомобили и моторни колелета, който гласи:

„Наказанията са: глоба и отнемане правото за известно време или за винаги на провинилия се да управлява автомобил или моторно колело.

Отнемането на правото да се управлява автомобил или моторно колело се налага от Окръжния Управител на окръга, където е извършено нарушението по съставен за нарушението акт от полицейските органи.

⁵ Вж. чл. 70 от Закона за народното просвещение, който гласи, както следва:

„Учители и учителки, които проповядват пред своите ученици или пред населението против религията, нравствеността и държавния строй, се уволняват административно“.

⁶ Вж. следните членове от Закона за адвокатите, които гласят както следва:

Чл. 37. Адвокатите, които биха се споразумели с противника във вреда на своя доверител или биха купили делото за своя сметка, изключват се от адвокатската професия завинаги и подлежат на углавна отговорност.

Чл. 39. За умишлени действия във вреда на доверителите, адвокатът във от отговорността за вреди и загуби съгласно чл. 38, може да се изключи завинаги от професията.

Чл. 38. За пропускане на определените от закона срокове и за всяко друго нарушение на установените наредби и правила по вина на адвоката, доверителят, ако е понесъл от това вреди и загуби, може да ги иска от адвоката чрез съда по обикновен ред.

Адвокатът в този случай се лишава от всяко право на възнаграждение за своя труд.

Отговорността, по този член се просрочва с изтичане на три години от извършване на нарушението.

⁷ Вж. следните членове от Закона за народното здраве, които гласят:

Чл. 368. Лекар, който предизвика изкуствено помътане и най-късно в срок от 24 часа от извършването му не уведоми за него писмено най-близката държавна санитарна власт, се лишава със заповед на Министъра на вътрешните работи и Народното здраве по доклад на Главния директор на Народното здраве временно от правото си да упражнява професията си, и да заема служба като лекар. Временно лишаване от право да упражнява професията си трае от една седмица до три години.

Забележка. Налагането на наказанието, предвидено в този член, не освобождава лекаря от отговорността, предвидена в чл. 260 и 261 от Наказателния закон.

б. аптекари⁸ и

Чл. 370. Лекар или зъболекар, който упражнява професията си, без да се е записал в съответната колегия по начина, определен в чл. 327, се наказва от Главния директор на Народното здраве с глоба до 2000 лв., а ако и след писмена покана, изпратена му от Окръжния лекар, не се запише в дадения му двуседмичен срок, лишава се - със заповед на Министъра на вътрешните работи и Народното здраве - от право да упражнява професията си. Това лишаване трае, докогато бъдат представени доказателства за записването, в който случай издадената заповед се отменя от Министъра на вътрешните работи и Народното здраве.

Чл. 373. Когато лекар, на когото е разрешено да държи и продава лекарства (чл. 284), ги продава по цена по-висока от установената в аптеката такса, наказва се, за първи път с глоба по 500 лева от окръжния лекар, за втори път с глоба до 2000 лева, наложена от Главния директор на Народното здраве, а за трети път - отнема му се правото да продава лекарства.

Чл. 374. Лекар, който продава лекарства, специалитети и др. подобни без за това да е получил предварително разрешение (чл. 284) или след като му е отнето даденото разрешение, наказва се за пръв път с глоба до 500 лева, за втори път с глоба до 2000 лева, наложена от Главния директор на Народното здраве, а за трети път - се лишава с заповед на Министъра на вътрешните работи и Народното здраве от правото да упражнява професията си за срок до три месеца.

Чл. 376. Лекар, който се споразумява с аптекар с цел да набави за себе си или за аптекаря каквато и да било имотна облага за сметка на болния, наказва се със строг тъмничен затвор и с лишаване от право да упражнява званието си за срок до три години. На същото наказание подлежи и аптекарят;

Чл. 377. Лекар-притежател на частна лечебница - който взима такси за лекуване, храна, лекарства и др. в размер по-висок от обявения и одобрен от Главната дирекция на Народното здраве, или който умишлено прибегва до явно ненужни методи и средства за лекуване, консултации и прегледи, предприемани само с цел да се добият печалби, наказва се за първи път с глоба до 1000 лева, налагана от Главната дирекция на Народното здраве, за втори път - с глоба до 5000 лева и за трети път - с глоба до 10 000 лева и затваряне на лечебницата със заповед на Министъра на вътрешните работи и Народното здраве.

Забележка. Според сериозността на случая, затварянето на лечебницата - по преценка на Министъра на вътрешните работи и народното здраве - може да бъде временно или завинаги. Временното затваряне трае от една седмица до три години.

Чл. 378. Лекар, който, без разрешение на Главната дирекция на Народното здраве, нареди в дома си, в амбулаторията си или другаде легла за болни и ги използва за нуждите на последните, се наказва: при констатиране на нарушението с глоба до две хиляди лева, наложена от Главния директор на Народното здраве, а ако след направената покана от санитарната власт продължава да използва тия легла за същите цели, наказва се с глоба до 5000 лева и отнемане, със заповед на Министъра на вътрешните работи и народното здраве, правото да упражнява професията си за време до три месеца.

Чл. 380. Лекар, който предписва упоителни средства за други или за нелечебни цели, а така също, който предписва такива средства „per se“, се наказва за първи път от Главната дирекция на Народното здраве: с глоба до 2000 лева, за втори път с глоба до 5000 лева, а за трети път се лишава със заповед на Министъра на вътрешните работи и Народното здраве от право да упражнява професията си за време до три месеца.

Чл. 382. Лекар, който откаже да изпълни наредбата на чл. 132, се наказва с тъмничен затвор до 6 месеца и лишаване от практика до една година.

Чл. 383. Ако лекар или друго длъжностно санитарно лице, натоварено да води борба с заразните болести, откаже да изпълни длъжността си - наказва се с тъмничен затвор до една година и лишаване от право да упражнява професията си до три години.

Чл. 384. Лекар, зъболекар или друго санитарно лице, което, въпреки съобщеното му решение на Висшия медицински съвет (чл. 211), продължава да си присвоява звание или специалност, каквито не притежава и да обявява и държи надписа за нея, се наказва с глоба до 1 000 лв., а ако след повторна покана не премахне надписите и не спре с обявите - наказва се с глоба до 10 000 лева, а надписите се снемат от административната власт. Ако и след това продължава да си присвоява същото звание или специалност, лишава се - със заповед на министъра на вътрешните работи и Народното здраве временно от правото да упражнява професията си.

Чл. 385. Зъболекар, който предписва лекарства или върши лекуване извън своята компетентност (чл. 203), наказва се за първи път с глоба до 1000 лв., за втори път до 5000 лева, а за трети път се наказва като неспособно лице, упражняващо професия (чл. 381).

⁸ Вж. следните членове от Закона за народното здраве, които гласят:

Чл. 396. Който отвори аптека без предварително разрешение или, който отвори такава не в определеното ѝ място или премести аптеката си без разрешение - по решение на аптекната колегия, одобрено със заповед на Министъра на вътрешните работи и Народното здраве - се лишава от правото да има концесионна аптека.

7. търговци⁹.

Тук не бива да премълчаваме, че се касае за професии, упражнението на които зависи от наличността: било на специално позволително от властта, било на специално удостоверение за способност.

По-горе казахме, че противодължно, а следователно и противоправно, е поведението на лицето, което упражнявайки своята професия, нарушава произтичащо от тази професия особено задължение и по такъв начин създава предпоставката на възбраната, която третираме. Сега остава да добавим, че поведението, което предхожда

Чл. 399. Аптекар, който отпуска упоителни средства без да спазва специалните за това наредби, се наказва: за първи път с глоба до 3000 лева, за втори и последващ път - до 5000 лева глоба.

Забележка. Когато деянията, означени в чл. 391, 393, 394 и 399 от настоящия закон са извършени не от притежателя на аптеката, а от служещите в аптеката фармацевти и помощник-аптекари, тогава тези лица се лишават временно или завинаги от упражняване професията си.

Чл. 407. Наказва се с глоба до 500 лева фелдшер, който упражнява частна практика в населено място, за което не е получил разрешение, а при повторение на същото деяние - с глоба до 5000 лева, наложена от Главния директор на Народното здраве, като същевременно със заповед на Министъра на вътрешните работи и Народното здраве му се отнема правото на частна практика за време от една седмица от 3 месеца. Ако и след налагане на тези наказания, фелдшерът продължава да върши същото нарушение - отнема се за винаги правото му да упражнява частна практика.

⁹ Вж. следните чл. от Закона за народното здраве:

Чл. 408. Търговец на безвредни лечебни и др. средства, предвидени в чл. 280, който държи в дюгена си силно действащи вещества, лекарства и материали, от които могат да се приготвят такива и др. подобни без да е разрешена свободна търговия с тях, се наказва: за първи път с глоба до 500 лева ката се конфискуват всички намерени в дюгена забранени вещества, лекарства и др., за втори път - със заповед на Министъра на вътрешните работи и народното здраве - му се забранява за винаги търговия, означена в чл. 280, под каквата и да било форма и където и да е в Царството.

Чл. 409. Търговец на лечебните и др. средства, означени в предшестващия член, който постави където и да било в заведението си или вън от него емблеми, знаци, надписи и др. подобни, от които би могло да се предположи, че това заведение е аптека или дрогерия, се наказва с глоба до 500 лева и се поканва писмено от Окръжния лекар да премахне в месечен срок тия надписи, знаци и др. Ако той не изпълни тази покана, глобява се до 5000 лв. и със заповед на Министъра на вътрешните работи и народното здраве му се отнема завинаги правото да упражнява тази търговия. Окръжният лекар решава, при всеки отделен случай, дали знаците, надписите и др., за които се говори в настоящия член, могат да въведат в заблуждение, че заведението е аптека или дрогерия. Окончателно този въпрос се разрешава от Главната дирекция на Народното здраве.

Чл. 410. Който добива, приготвя, пази, излага за продан или продава вкусови вещества, хранителни или питейни продукти общоупотребими предмети или сурови материали, без да пази нужната чистота във фабриките, работилниците, складовете, дюкяните, уредите, машините и съдовете, които служат за приготвянето, пазенето и др. на продуктите, наказва се с глоба за първи път от 500 до 3000 лева, а за всяко последващо нарушение - с глоба до 5000 лв. и ако, въпреки предупрежденията на санитарната власт, не бъдат отстранени констатираните нередовности, заведението се затваря за време от една седмица до 3 месеца, със заповед на министъра на вътрешните работи и народното здраве, основана на мнението на окръжния хигиеничен съвет. Ако и след това не се отстранят нередовностите, затваря се завинаги.

Чл. 417. Съдържател на питейно заведение, фабрикант на спиртни питиета, притежател на склад на спиртни питиета, който нарушава сам или чрез своите служещи и пълномощници наредбите на чл. 172, 173 и 174, наказва се за първи път - с глоба от 500 до 2000 лева, за втори път - с глоба до 10,000 лева и с лишаване, по заповед на министъра на вътрешните работи и Народното здраве, от правото да притежава питейно заведение и да упражнява търговия със спиртни питиета. При случаите на чл. 173, питиетата са конфискуват.

Чл. 420. Който без разрешение открие заведение за произвеждане упоителни средства (чл. 303 и следните), наказва се с глоба до 5 000 лева, а заведението се затваря и намерените в него материали се конфискуват. Със същото наказание се наказват лицата, които разпространяват или търгуват за пушене, приготвени с опиум или хашиш. В случай,на повторение, наказанието е до 10 000 лева глоба.

Чл. 422. Дрогист, аптекар, химик или агроном, агрономно бюро и др., който посредничи на неправоимащи лица да внасят от чужбина лекарства, химикали и др., наказва се за първи път с глоба до 5 000 лв. а при повторение с временно лишаване от правото да упражнява професията си.

и обуславя възбраната, е виновно и че същото не може да не бъде виновно, щом като се облага с наказание, каквото - според господстващото мнение - е възбраната: както е известно, само виновните поведения обикновено са наказуеми.

Тъй като вината има два вида (умисъл и небрежност), тук възниква въпросът, кой от двата вида на вината лежи в основата на противоправните поведения, които предхождат и обуславят възбраната?

Ако излезем от разпорежданията на чл. 258 и 270 от българския Наказателен закон, първото от които третира небрежното причиняване на смърт, а второто – небрежното причиняване на телесно повреждане, ние добиваме впечатлението, като че ли българският законодател предвижда възбраната като наказателноправна последица единствено само на небрежността, и то на квалифицираната небрежност, но не и на умисъла. Това първо впечатление обаче е погрешно: фактът, че разпорежданията на двата споменати члена (258 и 270) говорят само за небрежност, разбира се само за квалифицирана небрежност, но не и за умисъл, не може да бъде тълкуван другояче, освен че законодателят поставя ударението си върху небрежността, която е по-малко важният вид на вината, и че, при това положение на нещата, от само себе си се разбира, какво, ако възбраната може да бъде последица от небрежно упражнение на професията, а *plus forte raison* същата възбрана не може да не бъде последица от умишленото (противоправно) упражнение на професията.

Че не само небрежност, разбира се квалифицирана небрежност, но и умисъл може да лежи в основата на противоправното поведение, което предхожда и обуславя възбраната, в подкрепа на това твърдение идва и красноречивият факт, че Наказателният закон и споменатите вече особени закони съдържат и разпореждания, визиращи противоправни поведения, в основата на които се намира умисъл¹⁰.

Но като изтъкваме, че в основата на поведението, които предхождат и обуславят възбраната, може да се намира както непредпазливост, така и умишленост, не бива да премълчаваме значението на това, дали въпросните поведения са небрежни или пък умишлени: докато небрежното нарушение на произтичащите от професията специални задължения може да бъде последвано от възбрана на упражнението на същата професия, то умишленото нарушение на същите задължения не може да не бъде последвано от тази възбрана.

Преди да свършим с поведението, което предхожда и обуславя възбраната, заслужава да изтъкнем и това, че същото (поведение) означава пакостна злоупотреба с полученото обществено доверие както и опасност от бъдеща такава и че неоправдаността на това доверие може да се дължи и на неспособност респ. незнание.

II

Преминаване към самата възбрана на упражняването на професия като към наказателноправната последица от виновното нарушение на произтичащите от професията особени задължения.

Особеностите на тази възбрана според българското действащо право са както следва:

1. В зависимост от това дали нуждата от особено предпазване на обществото от лица, нарушили произтичащите от професията им задължения, е значителна или не,

¹⁰ Следните чл. от Наказателния закон визират поведения, в основата на които се намира умисъл: 290 (относно умъртвяването; на заченато, но още неродено дете), 287 (относно злепоставянето от страна на лекар или баба), 322 (относно обсебването), 350 (относно измамата), 375 (относно измамливия банкрут) и 444 (относно недобросъвестното адвокатстване).

възбраната на упражняването на професията се придружава или пък не се придружава от обнародването на присъдата, която съдържа възбраната¹¹.

2. Що се отнася до продължителността на времето, за което важи възбраната, последната бива: 1) срочна (временна)¹² и 2) доживотна¹³. Колкото пък се отнася до доживотната възбрана, ако впоследствие, т.е. след като тя почне да се прилага, се окаже, че по-нататъшното ѝ приложение означава безсмислена жестокост, в такъв случай наказаното лице може да бъде освободено, от нейното по-нататъшно действие по пътя на възстановяването (реабилитацията)¹⁴.

3. Друга особеност на уредбата на възбраната е, че последната може да бъде: 1) факултативна, т.е. зависи от усмотрението на съда¹⁵ и 2) задължителна, т.е. независима от усмотрението на съда¹⁶. Прочее, дали предвидената в даден законен текст възбрана е факултативна или задължителна, това може да се разбере от употребения изразен начин: думите „виновният се лишава от права“ означават задължителност, а думите „виновният може да бъде лишен от права“ - факултативност на възбраната (виж чл. 30 от Наказателния закон). При това едва ли има нужда да казваме, какво българският законодател е предпочитал ту едната, ту другата възможност и то в изключителна зависимост от това, дали необходимостта от възбраната е абсолютна и безусловна, т.е. без оглед на индивидуалните особености на конкретния случай, или пък, напротив, е относителна, т.е. в голяма зависимост от конкретното разположение на разглеждания случай.

Друга особеност на уредбата на възбраната се заключава в похвалния стремеж на законодателя да постъпва крайно предпазливо и само постепенно във всички онези случаи, когато като евентуална реакция срещу първо нарушение на специалните професионални задължения, възбраната фактически би означавала едно не съвсем нужно унищожение на условията за съществуване на виновното лице и когато, вследствие на това, същата (възбрана) би означавала повече вреда отколкото е крайно нужно с оглед на държавата като жизнена цялост. В такива случаи българският законодател постъпва разумно, като към възбраната пристъпва не другоаче освен като към крайно необходимо средство, т.е. като към такова средство, крайната необходимост на което трябва да резултира от факта, че всички други, по малко болезнени средства, последователно изпробвани, са се оказали недостатъчни.

За илюстрация на очертавания *modus procedendi* на законодателя стига само да кажем, че всички негови разпореждания, предвиждащи възбрана, образуват три групи, че в първата, група влизат разпорежданията, които предписват възбраната като първо по ред наказание за първо нарушение на професионалните задължения, че към втората

¹¹ Относно обнародването като задължително наказание, което може да придружава възбраната на упражняването на професия; виж чл. чл. 13; 258, 270 ал. II и 287 от Наказателния закон, както и **Н. К. Ников**. Ръководство по Особената част на българския наказателен закон. Том III. София 1915, р. 118.

¹² Срочна (временна) възбрана е дадена в случаите на чл. 270 ал. II от Наказателния Закон, чл. 51 и 53 от Закона за министерството на обществените сгради, пътищата и съобщенията и чл. чл. 368, 370, 373, 374, 376, 377, 378, 380,; 382, 383, 384, 385, 410 и 422 от Закона за народното здраве.

¹³ Доживотна възбрана е дадена в случаите на чл. 70 от Закона за народното просвещение, чл. чл. 37 и 39 от Закона за адвокатите и чл. чл. 370, 407, 408, 409, 410, 417 и 420 от Закона за народното здраве.

¹⁴ Вж. чл. 88 и 97 от Наказателния закон. Че реабилитацията може да отстранява доживотна възбрана на упражняването на професия, в такъв смисъл се изказва и **Ников**, *op. cit.*, р. 129, 304.

¹⁵ Факултативна възбрана е дадена в случаите на чл. 231 (разврат), 258 (небрежно умъртвяване), 260 (умъртвяване на заченато, но неродено), 270 ал. II (телесни повреждания), 287 (злепоставяне), 322 ал. II (обсебване), 397 (общоопасен взрив), 444 ал. 2 (адвокатстване) от Наказателния закон и чл. 51 от Закона за министерството на обществените сгради, пътищата и съобщенията.

¹⁶ Задължителна възбрана е дадена в случаите на чл. чл. 25 (измама), 375 (измамливо банкрутство) и 444, ал. II (адвокатстване) от Наказателния закон и чл. 53 от Закона за Министерството на обществените сгради, пътищата и съобщенията.

група принадлежат разпорежданията, които предвиждат възбраната, ала не като първо, а напротив само като второ по хронологически ред наказание за второ нарушение на същите професионални задължения, и че към третата група спадат разпорежданията, които предписват възбраната, ала не като първо, нито като второ, а напротив само като трето по хронологически ред наказание за трето нарушение на същите професионални задължения, т. е. когато възбраната е последната степен на постепенното усилване на наказването, тъй като първото наложено наказание респ. и второто се оказват недостатъчни.

Тук трябва да споменем, че разпорежданията, които предписват възбраната като първо по хронологически ред наказание за първо нарушение на професионалните задължения, са многобройни и от стар произход, докато разпорежданията, които предвиждат възбраната като второ респ. трето по хронологичен ред наказание за второ респ. трето нарушение на едни и същи професионални задължения, далеч не са така многобройни и датират от ново време. Прочее, разпореждания, които предвиждат възбраната като второ респ. като трето по хронологически ред наказание за второ респ. трето нарушение на професионални задължения срещаме само в: Закона за народното здраве, който е в сила едва от 1919 година: чл. 317, 378, 393, 409 и 422 предвиждат: глобата като първо наказание за първо нарушение на професионални задължения, а възбраната само като второ наказание за второ нарушение на същите професионални задължения, докато чл. 373, 380, 389, 392, 408 и 417 предвиждат: най-напред глоба като първо наказание за първо нарушение на професионални задължения, после пак глоба, обаче различно увеличена като второ наказание за второ нарушение на същите професионални задължения и, най-сетне, възбраната като трето наказание за трето нарушение на същите професионални задължения.

4. Тук възниква въпросът, кой според действащото българско право е властен да забранява упражняването на професия: дали администрацията или административният съд или, най-сетне, углавният съд. Отговорът на този въпрос е, че българският законодател предвижда три процедури за възбраняване: според едната процедура, предвидена от чл. 70 от Закона за народното просвещение и чл. 33 ал. II от Правилника за движение на товарни и пътнически автомобили, административен орган възбранява упражняването на професия и то без да подлежи на съдебен контрол; според другата процедура, каквато предвижда напр. чл. 55 от Закона за министерството на обществените сгради, възбраната се издава от административен орган, но подлежи на съдебен контрол; а според третата процедура, която следва от чл. 30, 31, и 35 от Наказателния закон, възбраната се издава от углавен съд.

Сега възниква въпросът, дали недостатък или предимство означава наличността на трите начина, по които може да става възбраната. Нам се струва, че тази наличност може да означава по-скоро преимущество отколкото недостатък, стига всека една от трите процедури да е предвидена само за такива случаи, най-сполучливото разрешение на които зависи от нейната особености. Изглежда, че два са главните моменти, които са продиктували разнообразието на споменатите процедури: 1) важност на забраняването и 2) нужда от бързина на забраняването.

5. От многобройните текстове, както на Наказателния закон, така и на особените закони, които взимат отношение към възбраната, се вижда, какво според българския законодател възбраната е и не може да не бъде наказание. Колкото пък се отнася до въпроса дали същата е главно или пък допълнително наказание, на този въпрос трябва да отговорим, че според българския законодател тя може да бъде както главно, така и допълнително наказание.

Наистина, ако се има предвид единствено само Наказателния закон (чл. 13 б1), не може да не се приеме, че възбраната е *par excellence* допълнително наказание.

Вгледаме ли се, обаче в особените закони, които предвиждат възбрана, и особено в Закона за народното здраве, не можем да не разберем, че възбраната е и може да бъде и главно наказание¹⁷.

Безспорно, фактът, че общият Наказателен закон признава възбраната единствено само като допълнително наказание, прави проблематично, дали специалните закони могат да въздигнат възбраната в степен на главно наказание. На този въпрос ние сме склонни да дадем положителен отговор, като при това разсъждаваме по следния начин.

Ако глобата, характерът на която като главно наказание се намира във от всеки спор и която се налага като първо респ. и второ наказание за първо, респ. и второ еднакво нарушение на произлизащите от професия особени задължения, е главно наказание и не може да не бъде такова, щом друго наказание не се предвижда, то колко повече като главно наказание следва да се счита възбраната, когато същата се предвижда като наказание за повторение и потретяне на същото нарушение на професионални задължения, толкова повече, че до нея се прибегва като до по-тежка и по-ефикасна заместница на глобата, след като последната се е оказала недостатъчна?

Изтъквайки, че българският законодател счита възбраната както като допълнително, така „и като главно наказание, не считаме за излишно да споменем, че тази особеност на българското законодателство е свойствена и на други законодателства (напр. на испанското вж. J. Goldschmidt, Strafen und verwandte Massregeln във Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Allg. Teil. Bd. IV, Berlin 1908, p. 233), докато повечето законодателства третират възбраната само като допълнително наказание (напр. норвежкото и нидерландското (вж. Goldschmidt, op. cit. p. 182 и 170) Разбира се, това положение на въпроса в легислативната практика вменява в задължение както неговото разяснение, така и окончателното му разрешение.

Тъй като едни законодателства (предвид имаме главно Швейцарското, цитирано от Goldschmidt, op. cit. p. 206) третират възбраната като наказание и като осигурителна мярка, а други - само като осигурителна мярка, но не и като наказание (предвид имаме Австрийското и Унгарското, цитирани от Goldschmidt, op. cit. p. 147 и 223), ние дължим да изтъкнем, че българският законодател е постъпил по начин, като че ли за него не съществува въпрос дали наказание или пък осигурителна мярка е възбраната.

Разбира се, дали възбраната може да бъде само наказание или само осигурителна мярка или пък както наказание, така и осигурителна мярка, разяснението на този въпрос е работа на наказателноправната наука¹⁸. При това още сега може да се каже, че

¹⁷ Членовете от Закона за народното здраве, които сочат възбраната като главно наказание, са както следва: 368, 370, 373, 376, 377, 378, ; 1 380, 384, 389, 392, 393, 396, 404, 407-410.

¹⁸ Авторите, които вземат становище към въпроса, образуват три групи. Към първата група принадлежат автори, които считат възбраната за осигурителна мярка. Такива са Frank, Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, 18 Auflage, Tübingen 1931, p. 45, Olshausens Komhientar zum Strafgesetzbuch, 11. Auflage, Berlin 1927, p. T 790 и Hafter, Lehrbuch des Schweizerischen Strafrechts, Berlin 1926, p. 319. Към втората група спадат автори, които приемат, че възбраната е наказание. Такива са; V. Liszt-Schmidt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, 25 Auflage, § 159 и др. Най-сетне, към третата група се отнасят автори, които считат, че възбраната може да бъде както наказание, така и осигурителна мярка. Такъв автор е J. Goldschmidt.

Тъй като размишленията, които Goldschmidt, op. cit. p. 422 прави, са особено ценни, не считаме за излишно да ги предадем, както следва:

„Die Untersagungsbefugnis ist als Nebenstrafe und als schlechthin zu erkennende Präventivmassregel zu unterscheiden. Als Nebenstrafe Begeht jemand. . . ein Delikt unter vorsätzlichem Missbrauch eines öffentlichen Amtes oder eines Berufes oder Gewerbes, deren Ausübung von einem besonderen Befähigungsnachweis oder einer besonderen obrigkeitlichen Erlaubnis abhängt, oder unter vorsätzlicher oder grob fahrlässiger Verletzung der ihm kraft dieser Stellungen obliegenden Pflichten, so kann der Richter... neben jeder Strafe auf Verlust der

разрешението му в такъв или иначе смисъл не може да не зависи изключително от туй, какъв смисъл се влага в понятията наказание и осигурителна мярка, както и че до прецизно разрешение може да се дойде само ако прецизни са понятията наказание и осигурителна мярка.

III

Тъй като възбраната не само засяга първостепенни интереси на индивида, но и предотвратява евентуалното увреждане на не по-малко важни интереси на държавата, ето защо законодателят, основният жизнен закон на когото предписва движение по линията на възможната минимална злина с оглед на държавата като жизнена цялост, е длъжен да даде на възбраната една такава уредба, която изключва всяко излишно пренебрежение на интересите както на индивида, така и на държавата.

На това легислативно-политическо изискване, според нас, не може другоаче да се дойде насреща, освен като извод не се изпуска и следното:

1. Когато възбраната е уместна последица от поведение, *констатирано* от у главен съд, няма място за спор, че *углавният съд* е онова учреждение, на което най-много подхожда да издава възбраната и то не само за това защото е най-добре осведомено за поведението, даващо повод за възбраната, но и за това, защото е професионално най-вече подготвен да даде *правилно* разрешение на въпроса дали и каква възбрана следва да се издаде.

2. Наистина, у главният съд дава най-голяма гаранция за *правилност* на разрешенията на въпроса за възбраната. Отгук, обаче, далеч не следва, че у главният съд представлява най-голяма гаранция и за *най-голяма бързина и своевременност* на същите разрешения. Напротив, *администрацията* е, която дава най-голяма гаранция за най-голяма бързина и своевременност. Както у главният съд превъзхожда администрацията по правилност, така администрацията превъзхожда у главния съд по бързина и своевременност на даваните разрешения.

Ето защо, когато се касае за случаи, в които *най-правилно издадените разрешения губят всякакъв смисъл и всякаква стойност единствено само затуй, защото не са бързо и своевременно издадени*, законодателят е длъжен да даде преднина на администрацията.

Но като казваме, че, когато бързината означава по-голяма легислативна ценност отколкото правилността, в такива случаи *администрацията е*, която трябва да разрешава въпроса за възбраната, ние веднага трябва да прибавим, че за отстранение на евентуалните грешки, присъщи на администрацията в значително по-голям размер отколкото на съда, законодателят е длъжен да предвиди по-голям или по-малък *съдебен контрол*, разбира се, доколкото такъв контрол е съвместим с целите, преследвани от института на възбраната, издавана от администрацията.

3. Както всяко наказание, така и възбраната означава двуостро оръжие, употребата на което причинява страдания и то както на индивида, спрямо когото се прилага, така и на държавата като жизнена цялост, в състава на която индивидът влиза като жива органическа частица. Затова и понеже страданията на индивида са и не могат

Fähigkeit zur Bekleidung des betr. Amtes, zur Ausübung des betr. Berufs oder Gewerbes auf die Dauer von 1-5 Jahren erkennen... Als *Sicherungsmaßregel*: Liegt die Gefahr des Rückfalls vor, so kann auf dauernden Verlust der Fähigkeit zur Bekleidung des betr. Amtes, zur Ausübung des betr. Berufs oder Gewerbes erkannt werden. Hat Jemand bei Ausübung eines Amtes, Gewerbes oder Berufes. . . durch: ein Delikt, einen derartigen Mangel an den erforderlichen Kenntnissen oder Fähigkeiten an den Tag gelegt, dass es gefährlich erscheint, ihm die weitere Ausübung des Amtes, Berufes oder Gewerbes zu gestatten, so kann ihm der Strafrichter neben jeder Strafe die Ausübung für so lange untersagen-bis er die Aneignung der erforderlichen Kenntnisse oder Fähigkeiten bei der zuständigen Behörde nachweist.

да не бъдат и страдания на държавната жизнена цялост, законодателят е длъжен да употребява института на възбраната единствено само по такъв начин, който, наистина, гарантира възможната минимална злина с оглед на държавната жизнена цялост, без, обаче, да създава каквито и да било *излишни страдания за индивида*. И ето защо винаги, когато крайната цел на възбраната, т.е. закрилата на обществото откъм опасното, незнание и опасната неспособност, може да бъде постигната и като за първо респ. и второ нарушение на произтичащите от упражняваната професия специални задължения бъдат налагани глоби, в такъв случай законодателят трябва да се възползва от възможността на *постепенното увеличение на наказанията*, като към възбраната прибегне не другояче освен като към *последно и крайно нужно средство*.

Тук е мястото, дето заслужава да изтъкнем, че както българският законодател, така и българският съдия постъпват крайно предпазливо и въздържано, когато възникне въпрос за възбрана и че тази въздържаност респ. предпазливост се дължи, може би, и на факта, че поуката, извлечена от досегашната българска легислативна и съдебна практика, не може да се счита за достатъчна и насърчителна.

4. Най-сетне, що се отнася до средствата, чрез които могат да бъдат осуетявани евентуалните опити за обхождане на веднъж издадена възбрана, има да забележим, че като такова средство българският законодател предвижда *публикацията* на издадената от съда присъда, която съдържа и самата възбрана. Няма място за съмнение, че и други средства за постигане на тази цел са мислими и възможни. Българската легислативна и съдебна практика, обаче, не може да се похвали с каквито и да било значителни постижения в това отношение.